

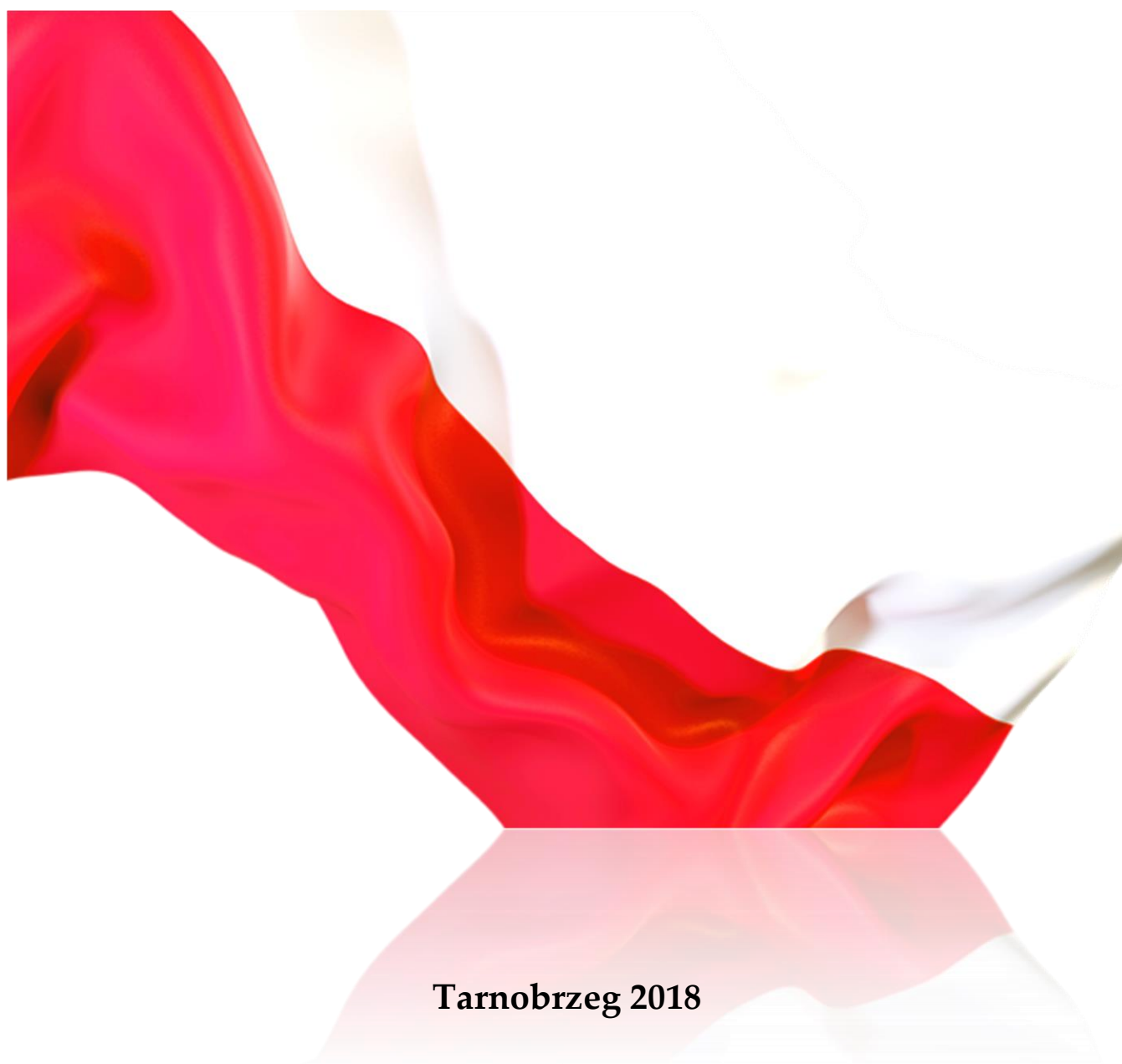
MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA
IM. DR. MICHAŁA MARCZAKA
W TARNOBRSZEGU

**„Oto się Polska odnawia,
oto się Polska odradza...”**

Tarnobrzeg 2018

MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA
IM. DR. MICHAŁA MARCZAKA
W TARNOBRZEGU

**„Oto się Polska odnawia,
oto się Polska odradza...”**

Tarnobrzeg 2018

Miejska Biblioteka Publiczna
im. dr. Michała Marczaka w Tarnobrzegu
Dział Informacyjno - Bibliograficzny

Opracowanie materiału:

Anna Świderek

Opracowanie graficzne, projekt okładki:

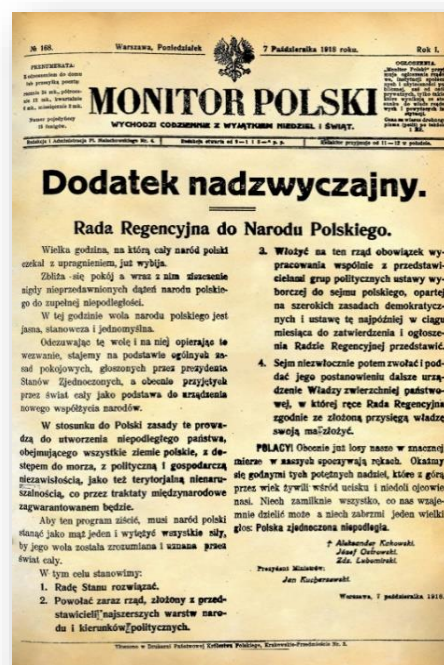
Barbara Wygoda

Tytuł publikacji jest cytatem z wiersza Kazimierzy Iłakowiczówny
„Dzwony Zaduszne”, Fragment IV

Wydawca:

Miejska Biblioteka Publiczna
im. dr. Michała Marczaka w Tarnobrzegu
39 – 400 Tarnobrzeg
ul. Szeroka 13
tel./fax 15 822 47 45
<http://www.mbp.tarnobrzeg.pl/>
e-mail: biblioteka@mbp.tarnobrzeg.pl

Wybuch I wojny światowej w 1914 roku, w której państwa zaborcze stanęły po przeciwnych stronach oraz ich późniejsza klęska obudziły nadzieje Polaków na odbudowę niepodległego kraju. 7 października 1918 roku Rada Regencyjna, powołana we wrześniu 1917 r., wydała manifest do narodu polskiego proklamujący niepodległość Polski. 10 listopada 1918 roku specjalnym pociągiem przybył z Berlina, uwolniony z twierdzy magdeburskiej, Józef Piłsudski. Jego przyjazd do Warszawy wywołał powszechny entuzjazm. Następnego dnia w Compiègne delegacja rządu niemieckiego podpisała zawieszenie broni, które ostatecznie kończyło I wojnę światową. 11 listopada 1918 roku Rada Regencyjna przekazała władzę wojskową i naczelne dowództwo wojsk polskich Józefowi Piłsudskiemu. Misję tworzenia nowego rządu Naczelnny Dowódca powierzył socjaliście Ignacemu Daszyńskiemu, szefowi rozwiązanego wcześniej lubelskiego Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej. Niestety, nie powiodła się. Swoją sprzeciw wyraziła Narodowa Demokracja. Ostatecznie pierwszy oficjalny rząd niepodległej Polski utworzył Jędrzej Moraczewski.

22 listopada 1918 roku Józef Piłsudski zatwierdził „Dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej” , na mocy którego jako Tymczasowy Naczelnik Państwa obejmował najwyższą władzę w kraju. Był to dopiero początek budowy wolnej Polski. Długo spierano się o to, które z wydarzeń jesieni 1918 roku uznać za symboliczną datę odzyskania Niepodległości przez Polskę. 23 kwietnia 1937 roku Sejm Rzeczypospolitej uznał, że Święto Niepodległości będzie obchodzone 11 listopada **„jako rocznica odzyskania przez naród polski niepodległego bytu państwowego i jako dzień po wsze czasy związany z wielkim imieniem Józefa Piłsudskiego, zwycięskiego wodza narodu w walkach o wolność ojczyzny.”** W 1945 roku władze komunistyczne zniósły to święto ustawą Krajowej Rady Narodowej, ogłaszając dzień 22 lipca świętem państwowym. Dopiero 15 lutego 1989 roku Sejm Rzeczypospolitej Polskiej przywrócił 11 listopada jako Narodowe Święto Niepodległości.

Rok 2018 został ogłoszony **Rokiem Jubileuszu 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości.** W uchwale Sejmu czytamy: „11 listopada spełnił się sen pokoleń Polaków. Państwo Polskie narodziło się na nowo. Po rozbiorach i 123 latach niewoli, rusyfikacji i germanizacji, po wielu powstaniach wolna Polska powróciła na mapę świata..”

DROGI DO NIEPODLEGŁOŚCI

KALENDARIUM

1914

28 lipca Po zamachu, w którym 28 czerwca zginął arcyksiążę Ferdynand, Austro - Węgry wypowiedziały wojnę Serbii. Na mocy porozumień sojuszniczych Rosja ogłosiła przeciwko cesarstwu mobilizację wojska. W odpowiedzi Niemcy wypowiedziały wojnę Rosji, a następnie Francji.

Rozpoczęła się I wojna światowa.

1 sierpnia Niemcy wypowiedziały Rosji wojnę. Ogłoszono ogólną mobilizację w Niemczech i Francji.

3 sierpnia W krakowskich Oleandrach Józef Piłsudski powołał do istnienia Pierwszą Kompanię Kadrową, która stała się załącznikiem Legionów Polskich. Jej podstawę stanowił Związek Strzelecki i Polskie Drużyny Strzeleckie. Józef Piłsudski w swym rozkazie powiedział: „Żołnierze! Spotkał was ten zaszczyt, że pierwsi pójdziecie do Królestwa i przestąpicie granicę rosyjskiego zaboru, jako czołowa kolumna wojska polskiego, idącego walczyć za oswobodzenie ojczyzny”.

4 sierpnia Wielka Brytania wypowiedziała wojnę Niemcom.

16 sierpnia W Krakowie został utworzony Naczelny Komitet Narodowy. Powstał z połączenia Komisji Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych i lwowskiego Centralnego Komitetu Narodowego. Komitet sprawował władzę wojskową, polityczną

i skarbową Polaków na terenie Galicji. Z jego inicjatywy powołano Legiony Polskie. Na czele NKN stanął dr Juliusz Leo – ówczesny prezydent Krakowa.

23 sierpnia Japonia wypowiedziała wojnę Niemcom.

22 października Józef Piłsudski stworzył na terenie Królestwa Polskiego niezależną i tajną Polską Organizację Wojskową.

25 listopada W Warszawie utworzono Komitet Narodowy Polski – organizację skupiającą polskich polityków, dążących do sojuszu z Rosją i państwami ententy w celu odzyskania niepodległości.

1915

8 stycznia Z inicjatywy Henryka Sienkiewicza w szwajcarskim Vevey utworzony został Komitet Generalny Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce.

24 sierpnia Na zajętych podczas wojny ziemiach Królestwa Polskiego powstało Generalne Gubernatorstwo Warszawskie.

1916

5 listopada Władze niemieckie i austriackie wydały *Akt 5 listopada*, który zapowiadał utworzenie z ziem Królestwa Polskiego „państwa samodzielnego z dziedziczną monarchią i konstytucyjnym ustrojem”. Był to pierwszy akt wydany przez państwa biorące udział w I wojnie światowej, w którym zapowiadano utworzenie Państwa Polskiego, nie określono jednak jego granic.

1917

14 stycznia Z inicjatywy Niemiec i Austro–Węgier rozpoczęła działalność Tymczasowa Rada Stanu z Wincentym Niemojewskim na czele, która miała przygotować administrację na terenie Królestwa Polskiego.

15 sierpnia W Lozannie utworzono Komitet Narodowy Polski z Romanem Dmowskim na czele.

12 września W reakcji na dymisję Tymczasowej Rady Stanu Niemcy powołały Radę Regencyjną mającą sprawować formalnie - do czasu powołania nowego monarchy - tymczasową władzę na ziemiach Królestwa Polskiego.

1918

8 stycznia Prezydent USA Woodrow Wilson w orędziu noworocznym określił fundamenty powojennego ładu międzynarodowego. Powinno, między innymi, powstać niepodległe Państwo Polskie z bezpiecznym dostępem do morza, obejmujące ziemie zamieszkałe przez ludność polską.

7 października Rada Regencyjna ogłosiła niepodległość Polski, wydając manifest proklamujący odbudowę państwa, zgodnego w swej formie z założeniami prezydenta USA.

12 października Rada Regencyjna przejęła od okupantów zwierzchność nad wojskiem.

19 października Powstała Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego.

23 października Powołano rząd Józefa Świeżyńskiego oraz wprowadzono powszechny obowiązek służby wojskowej.

28 października W Krakowie ukształtowała się Polska Komisja Likwidacyjna z Wincentym Witosem na czele. Miała ona przejąć władzę administracyjną od Austriaków oraz ustanowić państwowość polską w Galicji.

30 października Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego proklamowała przynależność państwową do Polski.

1 listopada W Galicji Wschodniej powstała Zachodnioukraińska Republika Ludowa. Wybuchły polsko –ukraińskie walki we Lwowie o władzę nad miastem.

5 listopada Powstała Rada Delegatów Robotniczych w Lublinie.

6 listopada Na wiecu chłopskim w Tarnobrzegu została powołana Republika Tarnobrzeka. Uchwalono wówczas usunięcie władz mianowanych przez Polską Komisję Likwidacyjną oraz powołanie władz terenowych.

7 listopada W Lublinie lewica niepodległościowa i ludowcy powołali Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej pod przewodnictwem Ignacego Daszyńskiego, niezależny od Rady Regencyjnej.

10 listopada Specjalnym pociągiem z Berlina przybył na warszawski Dworzec Główny Józef Piłsudski, zwolniony wcześniej z więzienia w Magdeburgu. Został powitany przez regenta, księcia Zdzisława Lubomirskiego.

11 listopada W wagonie kolejowym w lesie pod Compiègne podpisano rozejm pomiędzy państwami Ententy a Cesarstwem Niemieckim kończący I wojnę światową.

Rada Regencyjna przekazała brygadierowi Józefowi Piłsudskiemu władzę zwierzchnią nad wojskiem oraz naczelne dowództwo podległych jej wojsk polskich. W Poznaniu Centralny Komitet Obywatelski zmienił nazwę na Naczelną Radę Ludową i ogłosił się reprezentantem polskich interesów w Wielkopolsce.

14 listopada Józef Piłsudski otrzymał od Rady Regencyjnej pełnię władzy cywilnej. Kolejno Piłsudskiemu podporządkował się Tymczasowy Rząd Ludowy oraz Rada Narodowa Śląska Cieszyńskiego.

18 listopada Józef Piłsudski razem z Jędrzejem Moraczewskim jako premierem utworzyli koalicyjny rząd.

22 listopada Józef Piłsudski zatwierdził „*Dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej*”, na mocy którego jako Tymczasowy Naczelnik Państwa objął najwyższą władzę w kraju.

26 grudnia Do Poznania przybył Ignacy Paderewski. Dzień później w Wielkopolsce wybuchło powstanie przeciwko władzy niemieckiej.

1919

16 stycznia Do dymisji podał się rząd Jędrzeja Moraczewskiego. Po porozumieniu z Piłsudskim powołano rząd z Ignacym Paderewskim na czele.

Polska została oficjalnie uznana za państwo niepodległe.

18 stycznia W Paryżu rozpoczęła się konferencja pokojowa, podczas której 27 zwycięskich państw miało ustalić powojenny ład w Europie. Miano także uzgodnić granice nowopowstałych państw, w tym Polski.

23 stycznia Rozpoczęła się wojna polsko-czechosłowacka o pogranicze śląskie.

26 stycznia Odbyły się wybory do Sejmu Ustawodawczego, w których zwycięstwo odniosła narodowa demokracja.

14 lutego W miejscowości Mosty koło Szczuczyna wojska polskie starły się z oddziałami Armii Czerwonej. Bitwa uznana została za początek wojny polsko-bolszewickiej.

16 lutego Zakończono działania zbrojne w Wielkopolsce.

28 czerwca Zawarty został traktat pokojowy w Wersalu. Polsce miano przyznać Pomorze Gdańskie bez Gdańska oraz Wielkopolskę. Na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach miały odbyć się plebiscyty. Gdańsk otrzymał status wolnego miasta. Konferencja pokojowa uznała polską administrację tymczasową nad Galicją Wschodnią.

16 sierpnia Na Górnym Śląsku wybuchło I powstanie śląskie. Bunt stłumiony został 26 sierpnia.

1920

25 kwietnia Na mocy porozumienia z Symonem Petlurą, przywódcą Ukraińskiej Republiki Ludowej, Piłsudski zdecydował się uderzyć na Kijowszczyznę.

11 lipca Odbył się plebiscyt na Warmii i Mazurach. Polska przegrała referendum. Warmia i Mazury pozostały częścią Niemiec.

24 lipca Po podaniu się do dymisji premiera Grabskiego powołano rząd z Wincentym Witosem na czele. Tekę wicepremiera objął Ignacy Daszyński.

13-25 sierpnia Odbędzie się najważniejsza bitwa wojny polsko-bolszewickiej – bitwa warszawska. W jej wyniku Polacy powstrzymali ofensywę bolszewicką.

19-25 sierpnia Wybuchło II powstanie śląskie.

1921

17 marca Sejm Ustawodawczy uchwalił konstytucję marcową, regulującą ustrój państwa aż do 1935 roku. Zgodnie z postanowieniami Polska zostanie republiką z demokracją parlamentarną i trójpodziałem władzy. Władzę ustawodawczą sprawował będzie dwuizbowy parlament (Sejm i Senat), wykonawczą – rząd oraz Prezydent wybierany przez Zgromadzenie Narodowe. Władzę sądowniczą będą sprawować niezależne sądy i trybunały.

18 marca W Rydze podpisano traktat pokojowy pomiędzy Polską a Rosją Sowiecką kończący wojnę polsko-bolszewicką i wyznaczający granice państwa polskiego na wschód.

3 maja Wybuchło III powstanie śląskie.

Opracowano na podstawie: Adamkiewicz Sebastian, *Kalendarium Niepodległościowe*, <https://niepodlegla.gov.pl/o-niepodleglej/kalendarium-niepodleglosciowe/>

ZESTAWIENIE BIBLIOGRAFICZNE W WYBORZE

KSIĄŻKI

1. Baranowski Władysław: *Rozmowy z Piłsudskim 1916-1931*. Warszawa 1999.
2. Borkowski Jan: *Rok 1918: we wspomnieniach mężów stanu, polityków i wojskowych*. Warszawa 1987.
3. Cisek Janusz: *Józef Piłsudski w Krakowie*. Kraków 2003.
4. Cisek Janusz, Cisek Marek: *Do niepodległości*. Warszawa 2008.
5. Cisek Marek, Sienkiewicz Witold: *Legenda Legionów: powieść o Legionach oraz ludziach Józefa Piłsudskiego*. Warszawa 2008.
6. Czubiński Antoni.: *Józef Piłsudski i jego legenda*. Warszawa 1988.
7. Czubiński Antoni: *Spory o II Rzeczpospolitą: ewolucja poglądów publicystyki i historiografii polskiej na temat przyczyn odbudowy i znaczenia niepodległego państwa dla narodu polskiego*. Poznań 1988.
8. Dmowski Roman: *Polityka polska i odbudowanie państwa*. T. 1. Warszawa 1988.
9. Dmowski Roman: *Polityka polska i odbudowanie państwa*. T. 2. Warszawa 1988.
10. *Drogi do niepodległości: ziemie polskie w dobie odbudowy państwa polskiego: studia*. Red. Mieczysław Wojciechowski, Zbigniew Karpus. Toruń 2003.
11. Drozdowski Marian Marek: *Spółeczeństwo, państwo, politycy II Rzeczypospolitej: szkice i polemiki*. Kraków 1972.
12. *Dziedzictwo zaborów: wybór tekstów*. Red. Janusz Osica. Warszawa 1983.

13. Dzierzbicki Stanisław: *Pamiętnik z lat wojny 1915-1918*. Warszawa 1983.
14. Garlicki Andrzej.: *Drugiej Rzeczypospolitej początki*. Wrocław 1996.
15. Garlicki Andrzej: *Pod rządami Marszałka*. Warszawa 1994.
16. Garlicki Andrzej: *U źródeł obozu belwederskiego*. Warszawa 1983.
17. Jabłoński Henryk: *Narodziny Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1919)*. Warszawa 1962.
18. Janowicz Leon: *Przystanek niepodległość*. Warszawa 1970.
19. Jędrzejewicz Waław: *Wspomnienia*. Wrocław 1993.
20. Kaden-Bandrowski Juliusz: *Trzy wyprawy: [wyprawa do Polski, wyprawa wileńska, wyprawa na Kijów]*. Wrocław 1991.
21. Kowalski Włodzimierz Tadeusz: *Rok 1918*. Warszawa 1979.
22. Kutrzeba Stanisław: *Polska odrodzona 1914-1939*. Kraków 1988.
23. Leczyk Marian: *Kształt społeczno – polityczny II Rzeczypospolitej: (1918-1923)*. Warszawa 1979.
24. Lepecki Mieczysław Bohdan: *Pamiętnik adiutanta marszałka Piłsudskiego*. Warszawa 1989.
25. Lipiński Waław: *Walka zbrojna o niepodległość Polski w latach 1905-1918*. Warszawa 1990.
26. Łossowski Piotr: *Zerwane pęta: usunięcie okupantów z ziem polskich listopadzie 1918 roku*. Warszawa: 1986.
27. Mackiewicz Stanisław (Cat): *Historja Polski od 11 listopada 1918 do 17 września 1939*. Warszawa 1990.
28. *Marsz, marsz Polonia: pieśni z którymi szliśmy do niepodległości*. Warszawa 1988.
29. Michalski Zenon Juliusz: *Siwy strzelca strój: rzecz o Józefie Piłsudskim*. Łódź 1988.

30. Michta Norbert: *Polityczne uwarunkowania narodzin Drugiej Rzeczypospolitej: (listopad 1918 - styczeń 1919)*. Warszawa 1980.
31. Molenda Jan: *Piłsudczycy a narodowi demokraci 1908-1918*. Warszawa 1980.
32. Nałęcz Daria: *Sen o władzy: inteligencja wobec niepodległości*. Warszawa 1994.
33. Nałęcz Daria, Nałęcz Tomasz: *Józef Piłsudski – legendy i fakty*. Warszawa 1987.
34. Pajewski Janusz: *Odbudowa państwa polskiego: 1914-1918*. Warszawa 1980.
35. *Pierwsze piętnastolecie Polski niepodległej: zarys dziejów politycznych*. Warszawa 1983.
36. Piłsudska Aleksandra: *Wspomnienia*. Warszawa 1989.
37. Piłsudski Józef: *Józef Piłsudski o sobie: z pism, rozkazów i przemówień komendanta*. Warszawa 1989.
38. Piłsudski Józef: *Moje pierwsze boje*. Łódź 1988.
39. Pobóg-Malinowski Władysław: *Najnowsza historia polityczna Polski 1864-1945. T. 2, Cz. 1, [1919-1939]*. Warszawa 1990.
40. *Polska niepodległa 1918-1939*. Red. Janusz Żarnowski. Wrocław 1984.
41. *Polska odrodzona: 1918-1939: państwo, społeczeństwo, kultura*. Warszawa 1988.
42. *Powstanie II Rzeczypospolitej*. Red. Halina Janowska, Tadeusz Jędruszcak. Warszawa 1984.
43. Próchnik Adam: *Pierwsze piętnastolecie Polski niepodległej: zarys dziejów politycznych*. Warszawa 1983.
44. *Rok 1918 – tradycje i oczekiwania*. Red. Andrzej Garlicki. Warszawa 1978.

45. Roszkowski Wojciech: *Historia Polski 1914-2001*. Warszawa 2003.
46. Schramm Tomasz: *Wygrać Polskę: 1914-1918*. Warszawa 1989.
47. Solek Wincenty: *Pamiętnik legionisty*. Warszawa 1988.
48. Tazbir Janusz: *Polska na zakrętach dziejów*. Warszawa 1997.
49. Tomicki Jan.: *Polska odrodzona 1918-1939: państwo, społeczeństwo, kultura*. Warszawa 1982.
50. Tomicki Jan: *II Rzeczpospolita: oczekiwania i rzeczywistość*. Warszawa 1986.
51. *U źródeł niepodległości Polski: praca zbiorowa*. Warszawa 1980.
52. Wańkowicz Melchior: *Przez cztery klimaty: 1912-1972*. Warszawa 1972.
53. Wapiński Roman: *Polska i małe ojczyzny Polaków: z dziejów kształtowania się świadomości narodowej w XIX i XX wieku po wybuch II wojny światowej*. Wrocław 1994.
54. Wędrowski Jacek Ryszard: *Stany Zjednoczone a odrodzenie Polski: polityka Stanów Zjednoczonych wobec sprawy polskiej i Polski w latach 1916-1919*. Wrocław 1980.
55. Wróbel Piotr: *Listopadowe dni: kalendarium II Rzeczypospolitej*. Warszawa 1988.
56. Zieliński Ryszard: *Krakowskim szlakiem walk o niepodległość w latach 1768-1918*. Warszawa; Kraków 1988.
57. *Ziemie polskie w latach pierwszej wojny światowej 1914-1918*. Warszawa 1960.
58. Żarnowski Janusz: *Listopad 1918*. Warszawa 1982.
59. Żarnowski Janusz: *„Ojczyzną był język i mowa..”: kultura polska a odbudowa niepodległości w 1918 r.* Warszawa 1978.
60. *70 rocznica odzyskania niepodległości Polski*. Warszawa 1988.

ARTYKUŁY Z CZASOPISM

1. Baliszewski Dariusz: *Cud niepodległości*. „Rzeczpospolita” 2017, nr 262; dod. „Rzecz o Historii”, s. J2-J3; Fot.
2. Baliszewski Dariusz: *Dwie niepodległości*. „Wprost” 2004, nr 23, s. 70-72.
3. Duma Piotr, Milarski Tadeusz.: *Tarnobrzaska Tarcza Legionowa*. „Dzikovia” 2008, nr 33, s. 7-11; Fot.
4. Dunin-Wąsowicz Krzysztof: *Odrodzenie Rzeczypospolitej*. „Przegląd Tygodniowy” 1998, nr 45, s. 17.
5. Garlicki Andrzej: *Dwie niepodległości*. „Polityka” 1998, nr 46, s. 74-76.
6. Kalicki Włodzimierz: *Wygrał Polskę, przegrał wizję*. „Gazeta Wyborcza” 2009, nr 265, s. 18-19. (O Józefie Piłsudskim)
7. Krajewski Andrzej: *O pożytkach płynących z niepodległości*. „Dziennik Gazeta Prawna” 2014, nr 104, s. A22-A23.
8. Łysiak Tomasz: *Dzień wielkości*. „Gazeta Polska” 2018, nr 11, s. 90-92; Fot.
9. Majcherek Janusz A.: *Odwrotna strona mitologii polistopadowe refleksje*. „Rzeczpospolita” 1998, nr 285, s. 13, 16.
10. Majchrowski Jacek: *Mit nieskalanego początku. 86. rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości*. Rozm. Andrzej Brzezicki. „Tygodnik Powszechny” 2004, nr 46, s.5.
11. Mielnik Jakub: *Wirtuoz niepodległości*. „Wprost” 2018, nr 3, s. 72-74; Fot. (O Ignacym Janie Paderewskim)

12. Międzywojenna „Gazeta Polska” organem piłsudczyków. Red. Agnieszka Kowalczyk. „Gazeta Polska” 2018, nr 15, s. 70-75; Fot.
13. Napiórkowski Marcin: *Obsesja niepodległości*. „Tygodnik Powszechny” 2018, nr 1-2, s. 16-21; Fot.
14. Nehring Piotr: *Głód na spalonej ziemi. Życie codzienne u progu niepodległej*. „Gazeta Wyborcza” 2018, nr 88, dod. „Ale historia”, s. 8-9; Fot.
15. *Niepodległość 1918. W 90 rocznicę odrodzenia państwa polskiego*. „Rzeczpospolita” 2008, nr 263; dod. Spec., s. 1-2.
16. Okraska Remigiusz: *Lewicowe początki polskiej niepodległości*. „Tygodnik Powszechny” 2018, nr 3, s. 48-51; Fot.
17. Radzimowski Marcin, Surowaniec Zdzisław: *98 lat temu Polska odzyskała niepodległość. Pamiętamy!* „Echo Dnia Podkarpacia” 2016, nr 262, s. 04-05; Fot.
18. Suleja Włodzimierz: *Zręby niepodległej*. „Rzeczpospolita” 2018, nr 87, s. 35; Fot.
19. Tazbir Janusz: *Niezwarci, niegotowi*. „Gazeta Wyborcza” 1998, nr 262, s. 8-11.
20. Welanyk Piotr: *Bunt zdradzonych*. „Tygodnik Nadwiślański” 2018, nr 8, s. 10.
21. Wójcik-Łużycki Adam: *Pierwszy marszałek Polski*. „Dzikovia” 2008 nr 33, s. 3-6; Fot.
22. Wroński Paweł: *Cud roku 1918*. „Gazeta Wyborcza” 1998, nr 255; dodatek, s. 8-18.
23. Zych Tadeusz: *Tarnobrzeska Tarcza Legionowa*. „Sztafeta” 2018, nr 15, s. 15; Fot.

Zestawienie bibliograficzne sporządzono na podstawie materiałów dostępnych w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. dr. Michała Marcza w Tarnobrzegu, komputerowego katalogu Biblioteki Narodowej w Warszawie oraz źródeł internetowych.

Źródła internetowe

www.bibliotekawszkole.pl

<https://histmag.org/>

www.jpilsudski.org

niezwykle.com/

nowahistoria.interia.pl/

www.polska-zbrojna.pl

<https://wikipedia.org>

www.muzeumpilsudski.pl

<https://niepodlegla.gov.pl/>

PRZYWÓDCY NIEPODLEGŁEJ

Ignacy Daszyński (1866 - 1936), polityk, publicysta, działacz socjalistyczny i niepodległościowy, premier Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej, jeden z liderów Polskiej Partii Socjalistycznej, Marszałek Sejmu (1928- 1930), jeden z przywódców Centrolewu.

Roman Dmowski (1864 - 1939), polityk, publicysta, przywódca i ideolog Narodowej Demokracji, działacz Ligi Polskiej, współtwórca Stronnictwa Narodowo- Demokratycznego, poseł do Dumy Rosyj-

skiej, w drugiej Rzeczypospolitej m.in. Minister spraw zagranicznych, założyciel Obozu Wielkiej Polski oraz stronnictwa Narodowego.

Wojciech Korfanty (1873 - 1939), polityk, działacz narodowy i niepodległościowy, wydawca górnośląskiego "Polaka", poseł do Reichstagu, dyktator III powstania śląskiego, poseł na Sejm RP, przywódca chadecji, sądzony i skazany w procesie brzeskim, od 1935 roku na emigracji w Czechosłowacji.

Ignacy Paderewski (1860 - 1941), pianista, kompozytor, polityk, przedstawiciel Komitetu Narodowego Polskiego w Stanach Zjednoczonych, prezydent rady ministrów i minister spraw zagranicznych, podczas II wojny światowej, przewodniczący Rady Narodowej RP.

Józef Piłsudski (1867 - 1935), działacz niepodległościowy, I Marszałek Polski, Naczelnny Wódz Wojska Polskiego, współtwórca Polskiej Partii Socjalistycznej, kierownik Związku Walki Zbrojnej, Komentant I Brygady Legionów Polskich, w Drugiej Rzeczypospolitej m.in. Naczelnik Państwa Polskiego, po przejęciu władzy w 1926 r. dwukrotnie premier, później minister spraw wojskowych, Generalny Inspektor Sił Zbrojnych.

O JÓZEFIE PIŁSUDSKIM

"... wyszedł z podziemi historii, z grobów, z przeszłości. Był ciężki marzeniami wieszczów, mglisty rojeniami poetów, obciążony męczeństwem pokoleń. Był cały dalszym ciągiem. Ciągnął za sobą przeszłość, jak płaszcz ogromny na całą Polskę." – B. Schulz, *Powstają legendy. Trzy szkice wokół Piłsudskiego*. Kraków 1993, 50 s.

„Zmieniały się okoliczności, koniunktura, zmieniał instrumenty swojego działania, ale program polityczny miał wciąż ten sam, cel ten sam. Zmieniał sojuszników: rewolucjonistów rosyjskich, socjalistów międzynarodowych, próbował uzyskać sojusznika nawet w sztabie japońskim, sztabie austriackim, sztabie niemieckim, ale cel pozostawał wciąż ten sam: niepodległość Polski.” – Stanisław Mackiewicz, *Klucz do Piłsudskiego*, Londyn 1943.

Niezwykły fenomen charyzmy Piłsudskiego wspominał Mikołaj – syn króla Rumunii Ferdynanda – po pierwszej wizycie Marszałka w tym kraju w 1922 roku – „Miałem wrażenie, że ojciec mój ma zamiar przyjąć swego gościa serdecznie, ale z pewną nonszalancją. Pomimo wszystko Naczelnik Państwa, to nie król. Po chwili ukazał się (Piłsudski)... wolno, bardzo wolno zaczął schodzić. Spojrzałem na mego ojca i... stwierdziłem, że zanim Piłsudski zdążył zejść, mój ojciec wyrzucił papierosa i stanął na baczność...”

ZŁOTE MYŚLI JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO

„Naród, który traci pamięć przestaje być Narodem – staje się jedynie zbiorem ludzi, czasowo zajmujących dane terytorium.”

„Ten, kto nie szanuje i nie ceni swej przeszłości, nie jest godzien szacunku teraźniejszości ani ma prawo do przyszłości.”

„Głową muru nie przebijesz, ale jeśli zawiodły inne metody, należy spróbować i tej.”

„Jako jedyny polski oficer służby czynnej, który dotąd nigdy przed nikim nie stawał na bacność, stoję oto na bacność przed Polską”.

„Ten tylko wart nazwy człowieka, który ma pewne przekonania i potrafi je bez względu na skutki wyznawać czynem.”

„Urodziłem się na wsi, w szlacheckiej rodzinie, której członkowie, zarówno z tytułu starożytności pochodzenia, jak i dzięki obszarowi posiadanej ziemi, należeli do rzędu tych, co niegdyś byli nazywani bene nati et possessionati. Jako possesionatus, nie zaznałem długo żadnej troski o materialne rzeczy i otoczony byłem w dzieciństwie pewnym komfortem. A że rodzeństwo moje było liczne i rodzice względem nas byli bardzo łagodni i serdeczni, mógłbym nazwać swe dzieciństwo - sielskim, anielskim. Mógłbym - gdyby nie zgrzyt jeden, zgrzyt, który sępił czoło ojca, wyciskał łzę z oczu matki i głęboko się wrażał w mózgi dziecięce. Tym zgrzytem było świeże wspomnienie o klęsce narodowej 1863 roku (urodziłem się w 1867 roku). Matka, nieprzejeđnana patriotka, nie starała się nawet ukrywać przed nami bólu i zawodów z powodu upadku powstania, owszem,

wychowywała nas, robiąc właśnie nacisk na konieczność dalszej walki z wrogiem ojczyzny.”

„Bezsilna wściekłość dusiła mnie nieraz, że w niczym zaszkodzić wrogom nie mogę, że muszę w milczeniu znosić deptanie mej godności i słuchać kłamliwych i pogardliwych słów o Polsce, Polakach i naszej historii.” - „Proszę państwa, w 1918 roku – zgodnie z piosenką legionową – „ni z tego, ni z owego była Polska na pierwszego”. Żywo pamiętam ten czas. Od tego czasu liczę swoje przeżycia największe i najcięższe. Od tego bowiem czasu zacząłem pracować na Państwo Polskie, stojąc na jego czele.”

„Proszę państwa, ten dziki chaos, w który wpadłem po powrocie z Magdeburga, dziki chaos sądów, zdań, myśli, dziki chaos ugrupowań, dziki chaos, niemożliwy do ułożenia w jakiegokolwiek łańcuchu. Te dzikie rozbieżności były tak wielkie, tak olbrzymie, że uważam to za jeden z cudów talentu, że mogłem z tego chaosu wyprowadzić państwo na jakąś ścieżkę, gdyż wydawało się to wprost niemożliwością.”

„Jestem żołnierzem. Kocham żołnierkę i byłem tym, któremu los pozwolił w wielkiej wojnie światowej, gdy wielkie, olbrzymie państwa rzuciły na kartę miliony ludzi, miliardy pieniędzy, cały przepych nowoczesnej techniki, któremu los dał szczęście, że nie miał w imieniu Polski zginąć w tym tłumie, że wzniósł ubogi, mały domek żołnierza polskiego i nad nim postawił i wywiesił sztandar polski.”

„Jeśli mogą być jakieś wahania w wyborze środków, kiedy się chce pozostać w ramach legalności, to nie ma ich tam, gdzie celem jest ocalenie Polski.”

„Choć nieraz mówię o durnej Polsce, wymyślam na Polskę i Polaków, to przecież tylko Polsce służę.”

„Takiego Piłsudskiego, jak go przedstawiają moi współcześni, ja nie znam. Nieraz ze zdumieniem czytam, to co o mnie różni ludzie piszą. Są to najczęściej fałszy i brednie... A ja chciałbym, aby coś z prawdy o mnie przeniknęło do potomności.”

„Być zwyciężonym i nie ulec to zwycięstwo, zwyciężyć i spocząć na laurach to klęska.”

„Polacy chcą niepodległości, lecz pragnęliby, aby ta niepodległość kosztowała dwa grosze i dwie krople krwi. A niepodległość jest dobrem nie tylko cennym, ale bardzo kosztownym.”

„Myślałem już nieraz, że umierając przeklnę Polskę. Dziś wiem, że tego nie zrobię. Lecz gdy po śmierci stanę przed Bogiem, będę go prosił, aby nie przysyłał Polsce wielkich ludzi.”

„Siła nie może liczyć się z tym, co się komu podoba, a co się nie podoba. Gdy frymarczy, gdy zaczyna się wahać, przestaje być siłą.” – „Nowy Kurier Polski”, 1926.

„Jedynie czyn ma znaczenie. Najlepsze chęci pozostają bez skutku, o ile nie pociągają za sobą następstw praktycznych.” – „Le petit Journal”, 1919.

„Byłem nie tylko „rozumny szalem”, lecz znałem drgnienia serc polskich, na nich się opierałem, serce brałem za instrument i mierzyłem siły na zamiar.”

„Ilekroć słyszę te głosy rozsądku i trzeźwości, ilekroć spotykałem się z tymi zarzutami romantyzmu, poezji... tylekroć chcę zawołać w odpowiedzi: a jednak ten romantyzm, ta poezja, to szaleństwo zwyciężyły!!!” – J. Piłsudski przy okazji nadania mu tytułu doctora honoris causa przez Uniwersytet w Wilnie, 1922.

„Bramy przepastne śmierci dla niektórych ludzi nie istnieją. Świadczą o prawdzie wielkości takiej, że prawa wielkości są inne, niż prawa małości” – Przemówienie podczas ceremonii złożenia trumny z prochami Juliusza Słowackiego na Wawelu.

„Towarzysze, jechałem czerwonym tramwajem socjalizmu aż do przystanku "Niepodległość", ale tam wysiadłem. Wy możecie jechać do stacji końcowej, jeśli potraficie, lecz teraz przejdźmy na "Pan!"” – J. Piłsudski w odpowiedzi dawnym towarzyszom z PPS na ich prośbę o polityczne poparcie. - N. Davies, "Orzeł biały, czerwona gwiazda", Kraków 1997, s.60.

„Najwyższe wrażenie sprawiały na mnie książki opisujące byt narodów klasycznych - greków i rzymian. Prawdopodobnie dlatego, że były przepełnione szczegółami walk o Ojczyznę i opisami bohaterских czynów. Oprócz tego byłem rozkochany w Napoleonie i wszystko, co się tego bohatera tyczyło, przejmowało mnie wzruszeniem i rozpalało wyobraźnię. Wszystkie zaś marzenia moje koncentrowały się wówczas koło powstania i walki orężnej z moskalami, których z całej duszy nienawidziłem, uważając każdego z nich za łajdaka i złodzieja.” – "Promień" 1903 r.

„Siła bez wolności i sprawiedliwości jest tylko przemocą i tyranią. Sprawiedliwość i wolność bez siły jest gadulstwem i dzieciństwem.”
– "Les Allies" 1924-25.

„Pokora i uległość tylko do wzmocnienia i utrwalenia niewoli prowadzi.” – *Walka z rządem, Robotnik* nr 10, 24 września 1895

„Ja teraz nie należę do partii, ja należę do narodu.” – J. Piłsudski do Bolesława Limanowskiego

„Nie ma lepszej pożywki chorobotwórczej dla bakterij fałszu i legend, jak strach przed prawdą i brak woli.” – *Rok 1863, Wstęp*, 1924

„I staję do walki, tak jak poprzednio, z głównym złem państwa: panowaniem rozwydrzonych partyj i stronnictw nad Polską, zapominaniem o imponderabiliach, a pamiętaniem tylko o groszu i korzyści.” – "Kurier Poranny" z dnia 11 maja 1926 r. (*Nakład gazety z wydrukowanym tekstem rząd Witosa kazał skonfiskować*).

REPUBLIKA TARNOBRZESKA

Równoległe z ruchami niepodległościowymi w wielu regionach Polski dochodziło do lokalnych ruchów narodowościowych.

Również w Tarnobrzegu na wiecu ludowym 6 listopada 1918 roku proklamowana została „Republika Tarnobrzeska”.

Kilka dni wcześniej, ukonstytuowana w Krakowie, Polska Komisja Likwidacyjna ogłosiła objęcie władzy w Galicji. Rozbrajano austriackich żołnierzy. W Tarnobrzegu zaś postanowiono sprzeciwić się panującym wówczas stosunkom społecznym. Wszędzie panowała ogromna bieda i głód. Podczas działań wojennych zniszczeniu uległo tysiące gospodarstw rolnych, pola i lasy.

Uwłaszczenie chłopów nie poprawiło sytuacji. Na terenie Galicji, gdzie nie było właściwie żadnego przemysłu, ludzie nie wyjeżdżali do miast w poszukiwaniu pracy, więc gospodarstwa rolne były bardzo rozdrobnione. Realną władzę polityczną sprawowali bogaci posiadacze ziemscy. Panowała polityczna korupcja. Chłopi i pracownicy folwarczni zatrudniani byli na głodowych stawkach.

To wszystko musiało doprowadzić do buntu. Przewodniczyli mu Tomasz Dąbał, lokalny społecznik oraz ksiądz Eugeniusz Okoń, który wygłosił przemówienie programowe. Nawoływał w nim do zlikwidowania dworów oraz rozdzielenia ziemi i inwentarza między służbę folwarczną i drobnych chłopów. Przywódcy buntu nie uznali Polskiej Komisji Likwidacyjnej i usunęli mianowane przez nią władze, z hrabią Tarnowskim na czele. Stwierdzono koniec rządów austriackich w powiecie oraz pozbawiono mandatów poselskich do parlamentu austriackiego posłów Zygmunta Lasockiego i Zdzisława Tarnowskiego. Na ich miejsce wybrano księdza Eugeniusza Okonia, Walerego Wryka, Adama Zielińskiego oraz dr. Jana Jaroszewskiego. Stwierdzono koniec wszelkich wpływów szlacheckich we wszystkich władzach i urzędach.

Postanowiono także, w miejsce austriackiej, powołać żandarmerię polską, obsadzoną przez byłych żołnierzy. Zniesiona została Rada Powiatowa oraz rozwiązano wszystkie urzędy gminne. Nienawiść tłumu skierowana była przeciwko hrabiemu Zdzisławowi Tarnowskiemu, sprawującemu władzę nad instytucjami politycznymi i ekonomicznymi w regionie, reprezentującemu Polską Komisję Likwidacyjną. Władzę w powiecie

miał sprawować lud jako ogół, zaś wykonywać ją mieli jego przedstawiciele w „Zjeździe powiatowym”.

Do momentu przeprowadzenia wyborów Zjazd przekształcono w Powiatowy Komitet Chłopski i ogłoszono jako najwyższą władzę w powiecie. Funkcję dotychczasowego starosty powierzono Stefanowi Grzywaczowi z Gorzyc.

Tomasz Dąbał został powiatowym komendantem wojskowym oraz komendantem pułku strzelców. Opowiedziano się również za przymusowym wywłaszczeniem majątków niemieckich, z których ziemie rozdzielono między chłopów. „Republika Tarnobrzaska” swoim zasięgiem szybko objęła powiat tarnobrzaski, mielecki, niżański i kolbuszowski. W miastach zaczęły powstawać Komitety Gminne, a nowego porządku miała pilnować milicja ludowa pod dowództwem Dąbała. Planowano nawet zbrojny atak na Tarnobrzeg, gdzie wciąż stacjonował oddział wojskowy wierny Polskiej Komisji Likwidacyjnej. Władze „Republiki Tarnobrzaskiej” przeszły również do parcelacji ziemi i rozdawnictwa najbardziej potrzebnej w spichlerzach żywności. W praktyce polegało to na podziale własności ziemian i rabowaniu dworów.

Byt „Republiki Tarnobrzaskiej” zakończyła interwencja wojskowa w styczniu 1919 roku. Polska Komisja Likwidacyjna wysłała w okolice Tarnobrzega pięć kompanii wojska. Chłopom zagrożono konfiskatą mienia, wielu z najbardziej radykalnych ukarano chłostą.

W 1919 roku przywódcy „Republiki Tarnobrzaskiej” – Tomasz Dąbał i ksiądz Eugeniusz Okoń, chociaż represjonowani za swoją działalność, zostali posłami w Sejmie Ustawodawczym II Rzeczpo-

spolitej, gdzie stworzyli dwuosobowy komunistyczny klub - Stronictwo Chłopsko-Radykalne. Okoń, za populistyczne i lewicowe poglądy, zwany był w parlamencie "Czerwonym księdzem".

Za swoją działalność był suspendowany przez władze kościelne. W czasie II wojny światowej pomagał Żydom i był kapelanem Armii Krajowej. Pomimo lewicowych przekonań, nie przyjął oferty współpracy od komunistycznych władz, za co przez pewien czas był nękanym przez Urząd Bezpieczeństwa. Podobno miał osobiście powiedzieć Bierutowi „nie!”, gdy ten zaproponował mu współpracę przy tworzeniu „ludowego państwa”. Zmarł w 1949 roku.

Natomiast Tomasz Dąbał, z przekonania komunista, w czasie wojny z bolszewikami oznajmił, że "nie uważa Armii Czerwonej za wroga". Za wrogą wobec II Rzeczypospolitej działalność wywrotową został skazany, a w 1923 roku wyjechał do Związku Radzieckiego w ramach wymiany więźniów.

Współtworzył tam m.in. międzynarodówkę chłopską. W czasie "wielkiej czystki" zarządzonej przez Józefa Stalina został aresztowany i skazany na śmierć. Wyrok wykonano w 1937 roku. Zrehabilitowano go w 1956 roku.

Na podstawie:

Rawski, Józef: *Republika Tarnobrzaska w świetle źródeł i wspomni adiutanta Powiatowej Komendy Wojsk Polskich w Tarnobrzegu*, Tarnobrzeg 1993

oraz strony internetowej: <http://podkarpackahistoria.pl/>

BIBLIOGRAFIA

1. Garbacz Dionizy: *Rewolucjonista w sutannie* – ks. Eugeniusz Okoń (1881-1949). *Republika Tarnobrzaska* 1918. „Sztafeta” 2017, nr 44, s. 15; Fot.
2. Rawski Józef: *„Republika Tarnobrzaska” w świetle źródeł i wspomnień adiutanta Powiatowej Komendy Wojsk Polskich w Tarnobrzegu*. [s. n.] 1993.
3. Trawińska Zdzisława: *„Republika Tarnobrzaska” w świetle faktów i dokumentów*. Rzeszów 1958.
4. Welanyk Piotr: *Tarnobrzaska rewolucja – Republika Tarnobrzaska 1918*. „Tygodnik Nadwiślański” 2017, nr 45, s. 10-11; Fot.

